

УДК 74 (520)

Кучай Тетяна Петрівна – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького
E-mail: o.kuchai@gmail.com

**ДОСЯГНЕННЯ ЯПОНІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ – РУШІЙНА СИЛА
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, КУЛЬТУРИ, ПРОГРЕСУ НАЦІЇ**

Сьогодні Японія вийшла на провідні позиції у сфері освіти у світі. Як свідчать результати досліджень, феномен японської освіти полягає в тому, що абсолютна кількість молоді продовжує свою освіту в повній середній школі (понад 90 %). Японія найосвіченіша країна світу. Вже зараз 95 % японців мають середню освіту. Першими в світі вони досягли «всезагальної середньої грамотності». До 25 років більше 40 % японських юнаків і дівчат отримують вищу освіту. Рівень освіти винятково високий у всіх прошарках суспільства [1].

Розв'язанням поставленої проблеми займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: А. Галаган, М. Курінна, А. Сбруева, Є. Іванов, Ю. Боярчук, Г. Мікаберідзе, І. Грищенко, Аківоші Вонезава (Akiyoshi Vonezawa) та інші. До успіхів сучасної японської школи Н. Зверева та Сиро Мурояма відносять залучення батьків до процесу виховання й навчання дітей, адже рівень освіти батьків достатньо високий і вони ставлять перед собою завдання забезпечити високий рівень освіти дітям і в школі, і у вищому навчальному закладі. Мати перша вчить дитину писати й читати, допомагає розібратись їй у навчальному матеріалі. Ставлення японської сім'ї до освіти дитини накладає відбиток на все її подальше життя, формує в ній потребу в самоосвіті.

Сприяє успіху сучасної японської школи високий професіоналізм учителя, його відповідальне ставлення до роботи, любов і віра в кожну дитину. Одним із факторів успішної роботи в школі є те, що більшість учителів – чоловіки. Для розвитку дитини чоловіче виховання надзвичайно важливе. У зв'язку із тим, що ця професія престижна й високооплачувана, чоловіки в Японії її обирають, тим паче, що в останні роки зарплата підвищується, а тижневе навантаження вчителя знижується. Вчитель завжди пам'ятає, що школа відіграє цементуючу роль, надає суспільству єдність, адже він відчуває себе відповідальним не лише за свій клас, а й за всю школу, за префектуру в якій він живе. Цьому сприяє й шкільний закон: через кожні три роки змінюється склад учнів паралельних класів; через кожні три роки змінюється місце роботи вчителя (він переводиться в іншу школу).

Навчальний рік у Японії триває 240 днів (у Росії – 211, у США – 180, у Франції – 185 днів).

Як зазначає Г. Мікаберідзе для Японії характерний термін «навчаюче суспільство». Вчений порівнював темпи розвитку освіти в двох економічних гігантів – США та Японії і навів цифри, які свідчать про масовість середньої освіти в Японії: перед другою світовою війною в середній школі навчалось 39,7 % молоді, у 1948 році молодшою середньою школою охоплено 99% дітей віком 12-15 років, у 1950 році – 80 % жителів Японії закінчили молодшу середню школу, а у 60-70-х роках вони переважно вчилися в старшій середній школі; до 1988 року цей показник досяг 96,2 %. Такі досягнення шкільної освіти створили міцну базу для розвитку вищої освіти. Якщо у 1935 році у ВНЗ Японії навчалось 3 % молоді, то у 1988 – 32,4 %, що обумовило підготовку великої кількості фахівців для розвитку економіки [2, с. 84].

Цікаві дані в порівняльному аспекті стосовно розвитку вищої освіти в різних країнах наводить А. Сбруєва. Зокрема, вищу освіту в сучасній Українській державі мають можливість здобувати близько 35 % випускників загальноосвітніх шкіл, ПТУ та технікумів. У розвинутих країнах світу система вищої освіти забезпечує можливість вступу до вищих навчальних закладів значно більшому відсотку випускників середніх шкіл. В Англії, наприклад, місцями у ВНЗ забезпечуються 53 % молоді, у Німеччині – 58, США – 60 відсотків. Цікаво, що в так званих азіатських країнах-тиграх цей показник сягає ще більш високого рівня, що і зумовило їх стрімкий вхід до світової еліти. Скажімо, в Японії майже 80 % випускників шкіл вступають до ВНЗ. У недалекому майбутньому в цій країні планують запровадити обов'язкову вищу освіту, як того вимагає невпинний розвиток надсучасних технологій [3, с. 60].

Освіта в Японії була і є одним з основних факторів економічного прогресу, в чому немаловажну роль відіграла й фінансова політика держави – розходи на освіту постійно зростали, починаючи з кінця 60-х років (5,3 % ВВП у 1965 р.; у 1975 році – 6,5 %; у 1985 році – 6,5 %; у 1995 році – 6,8 %) [4, с. 18]. В цілому, як зазначає А.Галаган, Японія витрачає на освіту 8,6 % свого валового національного продукту. Асигнування на утримання державних навчальних закладів зростають на лише в абсолютних числах, а й у розрахунку на одного учня. З 1978 року вони збільшилися з 18070 до 20660 тис. ієн. Починаючи з 1970 року японський уряд почав фінансувати із державного бюджету приватні навчальні заклади. Ці асигнування зросли з 13220 млн. єн у 1970 році до 249300 млн. єн у 1984 році, а у розрахунку на одного учня – з 1410 тис. ієн у 1979 році до 1480 тис. єн у 1984 році. Урядові асигнування у розрахунку на одного учня державних навчальних закладів перевищує у 14 разів асигнування на одного учня приватних навчальних закладів.

Із загальних витрат на освіту в Японії на вищу освіту виділяється дещо більше 11 % (у Франції – більше 16 %, у

Німеччині – близько 15 %, у Великій Британії – близько 22 %, у США – близько 40 %).

Що стосується фінансової допомоги студентам, то в Японії їм надаються безпроцентні займи, однак доля студентів університетів, які одержують ці займи, досить незначна (у середньому дещо більше 10 %, у той час як у Німеччині – 42 %, у Великій Британії – 87 %, у США – близько 45 %).

Вартість життя майже в три рази перевищує розміри студентських займів. Отже, японські студенти у переважній більшості вчаться за рахунок батьків [5, с. 49-50].

За даними Г. Мікаберідзе, у США у 30-40 рр. темпи росту контингенту учнів ЗОШ були вищі, ніж у Японії, а вже у 70-80 рр. ЗОШ в Японії не закінчував кожен десятий, а у США – один із чотирьох. Освітня Японія визнають високу результативність ЗОШ як одне з головних досягнень у сфері освіти і намагаються зберегти досягнуте, використовуючи досвід зарубіжних країн, які також намагаються визначити витоки джерела такої високої ефективності [2, с. 84].

За низкою показників японські школярі перевершують своїх американських однолітків й при підведенні підсумків міжнародних досліджень, як правило, займають перші місця [2, с. 88].

Як зазначає Т. Свердлова, за змістом, а особливо за духом японська освіта є унікальною, надзвичайно ефективною. Успіхи школярів у оволодінні основами наук визначні. У 80-90-ті роки японські школярі зайняли перше місце у світі з математики [6, с. 53], а у 1983 році учні початкової школи – друге місце у тестуванні з природничих дисциплін [7, с. 90].

Основна умова всіх досягнень у Японії – високий загальноосвітній рівень, на базі якого, як зазначає Ю. Боярчук, будуються наукові досягнення та професійні вміння. Це явище не може бути досягненням останнього покоління, воно має глибокі корені – вже декілька високоосвічених поколінь японського суспільства змінили одне друге. Славна японська культура виробництва, бездоганна організація праці, масове оволодіння суміжними спеціальностями та інші явища – не що інше як наслідок освіти.

Безумовно, освіта країни пройшла довгий, складний шлях розвитку. Після революції Мейдзі громадяни, що мали певний рівень освіти, одержали великий пріоритет. Престиж освіти декларувався й підтверджувався практикою. Послідовно спостерігаються успіхи в освіті, яка й сьогодні залишається престижною [8, с. 84]. Особливістю освітньої сфери було те, що вона тісно взаємодіяла з професійною сферою, увібрала в себе дух традиційної моралі, побудованої на цінностях колективізму, колегіальності, соціальної етики. Реформи, проведені урядом Японії у сфері освіти після Другої світової війни, дозволили

реалізувати прихований потенціал працездатного населення країни. Відбулося значне прирощення людського і культурного капіталу за рахунок переосмислення японцями багатьох західних ідей, освіта забезпечила високі темпи суспільного відтворення [9]. Успіх у житті залежить перш за все від освіти. Погоня за престижними дипломами прославлених університетів – характерна ознака сучасної освіти. Батьки не шкодують сил і засобів для навчання дітей вже з початкової школи.

Широке розповсюдження й успіхи народної освіти допомогли Японії зробити гігантський стрибок у економічному та науково-технічному розвитку й дали їй можливість увійти в число провідних високорозвинених країн світового співтовариства [8, с. 92]. Сьогодні в Японії склалась високорозвинена система освіти. Широкомасштабні реформи передбачають зміну політики фінансування ВНЗ. Університетські корпорації фінансуються на 79 % з держбюджету (приватні ВНЗ також отримують субсидії від держави). Вони зобов'язані подавати звіти про свою діяльність і прагнути до високих показників академічної продуктивності. Університетські корпорації розвиваються на основі шестирічних планів. Фінансування корпорацій здійснює Міністерство освіти, культури, спорту, науки й технологій, воно залежить від результатів оцінки виконання ними затверджених планових показників. У випадку незадовільних результатів бюджет університету може бути істотно скорочений. У цілому уряд планує найближчим часом зменшити державне фінансування університетських корпорацій до 30 %. Основним джерелом фінансування університетів повинні стати доходи від підприємництва. Додаткове потенційне джерело фінансів для університетів – це навчання іноземних студентів, а також дорослих громадян [10].

Японські університети приймають все більше число студентів в основному з країн, що розвиваються і поступово розташовують деякі об'єкти, такі, як житло і розвивають систему допомоги для іноземних студентів. Перша стратегія інтернаціоналізації урядом була представлена у 1983 році. Відомий як «100000 Міжнародний план студента», план поставити мету збільшення числа іноземних студентів, що навчаються у японських вищих навчальних закладах з 10 000 (у 1983 році) до 100 000 на початку 21-го століття. План мав високий пріоритет, і бюджет на державні стипендії для іноземних студентів був значно збільшений. Цільового плану був досягнутий у 2003 році, коли майже 110 000 іноземних студентів, що навчаються у японських закладах вищої освіти. Більше 90 % іноземних студентів з країн Азії, особливо з Китаю і Південної Кореї. З іншого боку, число японців, які навчаються за кордоном, було близько 7500 у 2007 році. Більшість – у США, Китаї, Великобританії та Австралії. У 2009 році їх кількість досягла 132 732. Серед іноземних студентів, близько 10 000

перебувають на державних зовнішніх стипендіальних програмах студента. Близько 80 % стипендіатів навчаються в аспірантурах, особливо в аспірантурі в галузі науки і техніки. Незважаючи на ці важливі тенденції в інтернаціоналізації, частка іноземних студентів від загального числа студентів Японії становить 3,8 %. Японська мова та культура може бути одним з головних перешкод для іноземних студентів, які хочуть навчатися в Японії. Майже половина всіх університетів пропонують уроки іноземних мов, у той час як у деяких вузах всі курси викладаються англійською мовою. У цих університетах, іноземні студенти можуть вивчати для навчання регулярні програми без знання японської мови. Багато установ докладають усіх зусиль для зміцнення послуг для іноземних студентів, такі як надання істотних послуг у вивченні японської мови (курси), підтримка для повсякденного життя, а також допомога з житлом і пошуком роботи в Японії.

У липні 2008 р. японський уряд оголосив про новий «300 000 Міжнародний план студента», який встановлює довгострокові цілі прийняття 300 000 іноземних студентів до 2020 р. У 2009 р., домагаючись цих цілей, МЕХТ почав спеціальний проект розробки для 30 університетів, в яких можна прокласти шлях для інтернаціоналізації пройшли спеціальну фінансову підтримку для таких заходів, як посилення викладання англійською мовою, призначення більше іноземних викладачів на фіксований термін, наймання спеціального персоналу для підтримки іноземних студентів, створення зарубіжних сервісних центрів для залучення кращих іноземних студентів, а також розширення програм обміну студентами [11].

Ми вважаємо, що співпраця із зарубіжними університетами має велике значення. Через створення організованої та постійної співпраці між японськими і зарубіжними університетами, студенти можуть отримати знання в університетах в більш короткий період і з меншими витратами, тим самим полегшуючи їх можливості зосередитися на вивченні для отримання додаткового міжнародного досвіду, в кінцевому результаті, підвищення їх мобільності. Університети на основі такої співпраці можуть поліпшити свої програми на здобуття певного ступеня, сприяти обміну із забезпечення якості та міжнародної конкурентоспроможності [12].

Японія співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема, організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) – міжнародна організація, що об'єднує 34 країни світу, більшість з яких є країнами з високим доходом громадян та високим ІРЛП і розглядаються як розвинені. Договір про ОЕСР був підписаний 14 грудня 1960 року в Парижі, але вступив у дію 30 вересня 1961 року на базі Європейської організації економічного співробітництва з

метою координації економічної політики країн-членів ОЕСР і погодженням програми допомоги країнам, що розвиваються. Організація об'єднує 34 найбільш економічно розвинених країн світу – більшість держав Європейського Союзу, США, Австралія, Корея, Японія та інші. Штаб-квартира розміщена у Парижі (Франція). ОЕСР також активно співпрацює з державами світу, які не є членами організації, у рамках спеціалізованих програм, міжнародних заходів тощо [13].

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновки, що рушійною силою розвитку економіки, культури, прогресу нації Японії є освіта. Звісно, що японці вміють запозичувати досягнення інших країн, які наповнюють національним змістом і досягають значних результатів.

Література

1. Курінна М.Г. Особливості змісту загальної освіти в Японії / М. Курінна [Електронний ресурс]. – Режим доступу 22.02.2014: <<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN14/11kmgovv.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Микаберидзе Г.В. США и Япония: чья школа лучше? / Г. Микаберидзе // Педагогика. – 1995. – №1. – С. 83-88.
3. Сбруева А.А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / А. Сбруева. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.
4. Education in Japan. A Graphic Presentation. // Ministry of Education, Science and Culture. – Tokyo, 1996. – 43 p.
5. Галаган А.И. Система образования в Японии / А. Галаган // Проблемы зарубежной высшей школы: обзор информации НИИВШ. – М., 1989. – Вып. I. – 60 с.
6. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Лавриченко Н.М. Франція / Н. Лавриченко // Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 1040
8. Боярчук Ю.В. Состояние и проблемы школьного образования в Японии / Ю. Боярчук // Начальная школа. – 1991. – №10. – С. 88-92.
9. Іванов Є.В. Освіта як засіб соціального управління в Японії у другій половині ХХ ст. / Є. Іванов [Електронний ресурс]. – Режим доступу 05.03.2014: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F57_doc.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Грищенко І.М. Стан та особливості управління вищою освітою в Японії / І. Грищенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу 05.03.2014: <<http://www.yourdatabase.org.ua/obshhestvo/stan-ta-osoblivosti-upravlinnya-vishhoju-osvityu-v-yaaponi%D1%97.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
11. Higher Education in Japan [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.03.2014: <http://www.nier.go.jp/English/EducationInJapan/Education_in_Japan/Education_in_Japan_files/201109HE.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
12. Guidelines for Building Organized and Continuous Cooperation Including Double and Joint Degree Programs between university in Japan and university in foreign countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу 06.03.2014: <<http://www.mext.go.jp/english/highered/1303541.htm>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
13. Note on Japan [Електронний ресурс]. – Режим доступу 25.02.2014 <<http://www.oecd.org/japan/48657354.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Кучай Татьяна Петровна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного и начального образования Черкасского национального университета им. Богдана Хмельницкого
E-mail: o.kuchai@gmail.com

ДОСТИЖЕНИЯ ЯПОНИИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ – ДВИГАТЕЛЬНАЯ СИЛА РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ, КУЛЬТУРЫ, ПРОГРЕССА НАЦИИ

Аннотация. В статье рассматривается Япония, которая вышла на ведущие позиции в сфере образования в мире. Основное условие всех достижений в Японии – высокий общеобразовательный уровень, на базе которого строятся научные достижения и профессиональные умения. Широкое распространение и успех народного просвещения помогли Японии сделать гигантский скачок в экономическом и научно – техническом развитии и дали ей возможность войти в число ведущих высокоразвитых стран мирового сообщества.

Ключевые слова: Япония, образование, школа, учитель.

Kuchai Tetiana – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Preschool and Primary Education Department of the Cherkassy Bohdan Khmelnytsky National University.
E-mail: o.kuchai@gmail.com

ACHIEVEMENTS OF JAPAN IN EDUCATION – DRIVING FORCE OF ECONOMY, CULTURE, NATION'S PROGRESS

Summary. This paper deals with Japan, which was published in a leading position in the field of education in the world. The main condition of all the achievements in Japan – a high educational level, on which are built academic achievement and professional skills. Widespread and successes of public education helped Japan to make a giant leap in the economic, scientific and technical development and gave her the opportunity to be among the leading industrialized countries of the world community. After creating an organized cooperation between Japanese and foreign universities, students can gain knowledge in universities in a shorter time and at lower cost, thereby facilitating their ability to concentrate on studying for additional international experience and ultimately increase the irmobility. Universities on the basis of such cooperation can improve their programs for obtaining a degree, promote the exchange of quality assurance and international competitiveness. The driving force of economic development, culture and progress of the nation of Japan is education. Of course, the Japanese are able to borrow the achievements of other countries that fill national content and achieve significant results.

Key words: Japan, education, school, teacher.

Bibliography

1. Kurinna M.G. Osoblyvosti zmistu zagal'noi'osvity v Japonii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 22.02.2014: <<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN14/11kmgovy.pdf>>. – Zagol. z ekranu. – Mova ukr.
2. Mykaberdyze G.V. SShA y Japonyja: ch'ja shkola luchshe? // Pedagogyka. – 1995. – №1. – S. 83-88.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 1 (8) 2014

3. Sbrujeva A.A. Porivnja'na pedagogika: navch. posib. – Sumy: Redakcijnno-vidavnychij viddil SDPU, 1999. – 300 s.
4. Education in Japan. A Graphic Presentation. // Ministry of Education, Science and Culture. – Tokyo, 1996. – 43 p.
5. Galagan A.Y. Sistema obrazovanya v Japony // Problemy zarubezhnoj vysshej shkoly: obzornyformacy NYYVSh. – M., 1989. – Vyp. I. – 60 s.
6. Kremen' V.G. Osvita i nauka v Ukraїni – innovacijni aspekty. Strategija. Realizacija. Rezultaty / Vasy' Kremen'. – K.: Gramota, 2005. – 448 s.
7. Lavrychenko N.M. Francija // Encyklopedija osvity / [gol. red. V.G. Kremen']. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S. 1040
8. Bojarchuk Ju.V. Sostojanye u problemy shkol'nogo obrazovanya v Japony // Nachal'naja shkola. – 1991. – № 10. – S. 88-92.
9. Ivanov Je.V. Osvita jak zasib social'nogo upravlinnja v Japonii u drugij polovyni HH st. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 05.03.2014: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F57_doc.pdf>. – Zagol. z ekranu. – Mova ukr.
10. Gryshhenko I.M. Stan ta osoblyvosti upravlinnja vyshhoju osvitoju v Japonii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 05.03.2014: <<http://www.yourdatabase.org.ua/obshhestvo/stan-ta-osoblyvosti-upravlinnja-vishhoju-osvitoju-v-japonii%D1%97.html>>. – Zagol. z ekranu. – Mova ukr.
11. Higher Education in Japan [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 06.03.2014: <http://www.nier.go.jp/English/EducationInJapan/Education_in_Japan/Education_in_Japan_files/201109HE.pdf>. – Zagol. z ekranu. – Mova ukr.
12. Guidelines for Building Organized and Continuous Cooperation Including Double and Joint Degree Programs between university in Japan and university in foreign countries [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 05.03.2014: <<http://www.mext.go.jp/english/highered/1303541.htm>>. – Zagol. z ekranu. – Mova angl.
13. Note on Japan [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu 25.02.2014: <<http://www.oecd.org/japan/48657354.pdf>>. – Zagol. z ekranu. – Mova angl.

УДК: 371.4 Данилевський

Лутасва Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології Національного фармацевтичного університету.

E-mail: tanya_lutaeva@list.ru

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ В.Я. ДАНИЛЕВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У період сучасності актуальною є концепція неперервної освіти, що акцентує необхідність дослідження освіти дорослих поза межами базової освіти. Особливого значення в контексті організації освіти дорослих набуває звернення до педагогічної спадщини та просвітницько-педагогічної діяльності Василя Яковича Данилевського (1852-1939), вивчення педагогічних ідей та узагальнення досвіду видатного вченого щодо організації неформальної освіти наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Одними із перших до характеристики діяльності просвітницьких організацій на Харківщині, що опікувалися освітою дорослих у період ХІХ – початку ХХ ст., звернулися Д. Багалій та